

OKUL PAYDAşLARI BAĞLAMINDA EĞİTİMDE ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK

Dr. Yasemin YEřİLBAř ÖZENÇ¹

Özet

Çok kültürlülük bir toplumda farklı kültürlerden bireylerin bir arada yaşaması ve kendi kimliklerini koruyarak toplumda yer almasını ifade etmektedir. Çok kültürlü eğitim ise cinsiyet eşitliği, özel gereksinimli olmak, üstün yeteneklilik ve dil çeşitliliği gibi konulara odaklanarak, farklı kültürel geçmişe sahip öğrencilerin eğitim fırsatlarından faydalanmaları amacıyla yapılan eğitim etkinlikleridir. Nitel araştırma yöntemlerinden sistematik derleme deseniyle gerçekleştirilen bu araştırmada, eğitimde çok kültürlülüğün ne olduğu açıklanmış, ardından bu kavram okul yöneticileri, öğretmenler, öğrenciler ve veliler açısından ele alınmıştır. Araştırma kapsamında, okul yöneticilerinin, öğretmenlerin, öğrencilerin ve ailelerin çok kültürlü eğitimdeki rollerinin açıklanması ve çok kültürlü eğitimin nasıl geliştirilebileceğine yönelik öneriler sunulması hedeflenmiştir. Ayrıca araştırmada, eğitimde çok kültürlülüğün önemi ve bu yaklaşımın nasıl daha etkili hale getirilebileceği eleştirel pedagoji bağlamında ele alınmıştır. Bu çalışma, eğitimde çok kültürlü yaklaşımların geliştirilmesi ve uygulanmasında yol gösterici olabilir.

Anahtar Kelimeler: Kültür, çok kültürlülük, kültürel farklılık

MULTICULTURALISM IN EDUCATION IN THE CONTEXT OF SCHOOL STAKEHOLDERS

Abstract

Multiculturalism refers to individuals from different cultures living together in a society and taking part in society while preserving their own identities. Multicultural education, on the other hand, focuses on issues such as gender equality, special needs, giftedness and linguistic diversity, and educational activities are carried out in order for students with different cultural backgrounds to benefit from educational opportunities. In this study, which was conducted with a systematic review design, one of the qualitative research methods, the concept of multiculturalism in education was explained, and then this concept was discussed in terms of school administrators, teachers, students and parents. Within the scope of the research, it is aimed to explain the roles of school administrators, teachers, students and parents in multicultural education, to examine the characteristics of multicultural curricula and to provide suggestions on how to improve multicultural education. In addition, the importance of multiculturalism in education and how this approach can be made more effective are discussed in the context of critical pedagogy. This study can be a guide for the development and implementation of multicultural approaches in education.

Keywords: Culture, multiculturalism, cultural difference

¹ Bağımsız araştırmacı, yasemin.yesilbass@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5590-4520

1. Giriş

Çok kültürlülük, bir toplumda farklı kültürel geçmişe sahip bireylerin bir arada yaşaması ve birbirleriyle ilişki kurarak etkileşime girmesidir. Çok kültürlülük, farklı kültürel grupların bir arada yaşadığı ve bu grupların kendi kimliklerini koruyarak topluma katılım sağladığı bir yapıyı ifade etmektedir (Kymlicka, 1996). Küreselleşme, göç, etnik ve dini çeşitlilik gibi faktörler, toplumların kültürel yapılarının değişmesine ve çok kültürlü toplumların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Vertovec, 2007). Bu bağlamda çok kültürlü eğitim, bireylerin farklı kültürel kimliklerini koruyarak toplumsal hayata aktif katılımlarını desteklerken aynı zamanda eşitlik, adalet ve demokratik değerleri teşvik etmeyi amaçlamaktadır (Banks, 2016). Eğitimde çok kültürlülüğün önemi, öğrencilerin farklı kültürel geçmişlere sahip bireylerle karşılaşmalarının ve bu farklılıklara saygı duymalarının gerekliliğinden kaynaklanmaktadır (Gay, 1994). Çok kültürlü eğitim, sadece kültürel çeşitliliği kabul etmekle kalmayıp, bireylerin birbirlerinden öğrenmelerine ve önyargılarının azalmasına katkı sağlamaktadır (Banks & McGee Banks, 2019). Aynı zamanda, çok kültürlü eğitim bireylerde empati, eleştirel düşünme ve sosyal adalet gibi önemli becerilerin gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Gorski, 2010). Eğitim sisteminde bu tür bir yaklaşımın benimsenmesi, özellikle farklı kültürel geçmişlere sahip öğrencilerin akademik başarısını artırmada etkili olabilir (Parkhouse vd., 2019).

Dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de çok kültürlü eğitim, eğitim sisteminin kaçınılmaz bir gerçeği haline gelmiştir. Farklı kültür, dil, din ve etnik kökenlerden gelen öğrencilerin aynı eğitim süreçlerinde bir araya gelmesi, çok kültürlü eğitimin önemini artırmaktadır (Acar Çiftçi & Aydın, 2014). Türkiye’nin coğrafi konumu ve tarihsel geçmişi, farklı kültürlerin bir arada yaşamasını ve çeşitliliğin eğitim ortamlarına yansımaları sağlamıştır. Türkiye’de çok kültürlü eğitimin etkileri, eğitim sisteminin çeşitliliği kabul etme düzeyi ve uygulama biçimleriyle yakından ilişkilidir. Çok kültürlü eğitim, kültürel çeşitliliği tanıyarak ve destekleyerek, öğrencilerin akademik başarısını artırmayı, empati geliştirmeyi ve kültürel farkındalığı artırmayı amaçlamaktadır (Gezer, 2019; Koc-Damgaci & Aydın, 2017; Paksoy & Çelik, 2019).

Bu araştırmanın amacı, alan yazın taraması kapsamında eğitimde çok kültürlülüğün nasıl ele alındığını incelemek ve bu kavramın okul yöneticileri, öğretmenler, öğrenciler ve veliler açısından nasıl uygulanabileceğini ortaya koymaktır. Bu kapsamda, çalışmada okul

paydaşlarının (okul yöneticilerinin, öğretmenlerin, öğrencilerin ve velilerin) çok kültürlü eğitimdeki rollerinin açıklanması ve çok kültürlü eğitimin nasıl geliştirilebileceğine yönelik öneriler sunulması hedeflenmektedir. Ayrıca araştırma, eğitimde çok kültürlülüğün önemini ve bu yaklaşımın nasıl daha etkili hale getirilebileceğini ele almaktadır. Bu çalışmanın, eğitimciler, okul yöneticileri, politika yapıcılar ve veliler açısından faydalı olduğu düşünülmektedir. Araştırmada, farklı kültürel geçmişlerden gelen öğrencilerin eğitim deneyimlerini daha kapsayıcı hale getirmek amacıyla çok kültürlü eğitimin nasıl iyileştirilebileceğine dair önerilere de yer verilmiştir.

2. Yöntem

Okul paydaşları (okul yöneticileri, öğretmenler, öğrenciler, aileler) bağlamında çok kültürlü eğitimin ele alındığı bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden derleme deseni kullanılmıştır. Derleme deseni, belirli bir konuyla ilgili mevcut literatürü sistematik bir şekilde inceleyerek, ilgili çalışmaların bulgularını sentezleyen bir yöntemdir. Bu desen, araştırmacının belirli bir temada derinlemesine bilgi edinmesini ve alandaki boşlukları belirlemesini sağlamaktadır. Derleme desenleri, genellikle mevcut bilgileri bir araya getirerek araştırma sorularına teorik veya pratik bir çerçeve sunmayı amaçlar (Snyder, 2019). Ayrıca, literatür analizi yoluyla geçmiş çalışmalardaki eğilimleri ve ortak noktaları ortaya koymak için kullanılır (Torraco, 2016). Araştırmada bu desen ile okul paydaşlarının çok kültürlü eğitimdeki rollerinin açıklanması, çok kültürlü eğitimin geliştirilmesine yönelik öneriler sunulması amaçlanmıştır.

3. Bulgular

Araştırmada çok kültürlülük kapsamında öncelikle kültür kavramı açıklanmıştır. Ardından çok kültürlülük ve çok kültürlü eğitim kavramları ele alınmıştır. Okul paydaşlarının (okul yöneticileri, öğretmenler, öğrenciler ve veliler) çok kültürlü eğitimdeki rolleri açıklanarak bütüncül bir yaklaşımla okuyucuya sunulmuştur.

3.1. Kültür

Kültür, bir toplumun ortaklaşa sahip olduğu ve toplumun üyelerine aktardığı değerler ve algılardır. Kültür, toplumdaki bireylerin paylaştığı görüşler, değerler ve davranışların ölçütü olup, bireyin eylemlerini gruplar için anlaşılır kılan ortak belirleyicilerdir (Haviland vd., 2008: 103-104). Kültür, insanların birbiriyle olan etkileşimleri sonucunda ortaya çıkan (Hogh &

Vaughan, 2014: 612), toplum içerisinde bireylerin nasıl davranmaları gerektiğini bildiren inanç ve davranış ölçüleridir (Lundberg vd., 1970: 121-122). Bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, gelenekler ve toplumun üyeleri olarak insanlar tarafından edinilen diğer yetenek ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütünü olan (Ogburn, 1973; Rietjens, 2019) kültür; sosyal yaşamın yeniden üretilmesini ve değiştirilmesini sağlayan (Stepin, 2003), bir grup insan tarafından inşa edilen ve bir nesilden diğerine aktarılan yaşam biçimlerinin toplamıdır (Lee, 2010). Kültür; dil, din, gelenekler, değerler ve sosyal davranışlar gibi unsurları içerir ve bireylerin toplumsal etkileşimlerini şekillendirmektedir (Hofstede, 1984).

Toplumlarda farklı kültürlerden bireyler bir araya gelmekte ve bu bireyler arasında karşılıklı etkileşimler ortaya çıkmaktadır. Kültürel farklılık, bir toplum içerisindeki bireylerin, ait oldukları kültürler dolayısıyla sahip oldukları farklı değerler, normlar, inançlar ve yaşam tarzlarının çeşitliliğini ifade etmektedir. Bu farklılıklar, toplumların hem bireysel hem de grup düzeyindeki sosyal yapısını ve ilişkilerini etkilemektedir. Toplumdaki kültürel farklılıkların hem olumlu hem de olumsuz sonuçları olabilir. Olumlu sonuçlar arasında, toplumların daha yaratıcı ve yenilikçi olma potansiyeli sayılabilir. Farklı kültürel geçmişlerden gelen bireyler, çeşitli bakış açıları getirerek karşılaşılan problemlere daha yaratıcı çözümler sunabilirler (Gocłowska vd., 2020; Triandis, 2001). Ancak, kültürel farklılıklar uyum problemlerine ve çatışmalara da yol açabilir. Bireylerin farklı değer yargıları ve normlara sahip olmaları, yanlış anlamalara ve toplumsal gerilimlere neden olabilir. Bu sebeple, kültürel farkındalık ve hoşgörünün geliştirilmesi, toplumların uyum içinde yaşaması için önemli bir adımdır (Berry, 1997). Dolayısıyla toplumdaki kültürel farklılıklar, kültürel çeşitliliğinin ve yaratıcılığın yanı sıra toplumda gerilimlere ve uyumsuzluklara da neden olabilmektedir. Bu bağlamda kültürel farklılıkların doğru şekilde yönetilmesi ve bireylerin kültürel çeşitliliğe yönelik farkındalığının artırılması önemlidir. Kültürel farklılıklara sahip bireylerin bir arada yaşadığı toplumlarda “kültürlerarasılık” ve “çok kültürlülük” ortaya çıkmaktadır. Kültürlerarasılık (interculturality), farklı kültürler arasında etkileşim, diyalog ve anlayış geliştirmeyi amaçlayan bir kavramdır. Bu kavram, kültürel çeşitliliğin zenginleştirici bir unsur olarak kabul edilmesini ve kültürler arası iletişimin teşvik edilmesini içermektedir (Marković-Savić & Bakić-Mirić, 2022). Kültürlerarasılık, kültürel ve dilsel çeşitliliği teşvik eden bir çerçeve sunmakta (Zapata-Barrero, 2017), bu çeşitliliğe yönelik farkındalığı artırmayı, diyalogu teşvik etmeyi ve kültürler arası anlayışı kolaylaştırmayı amaçlamaktadır (Burnard, 2019). Çok kültürlülük ise bir toplum içinde

farklı kültürlerin bir arada bulunması ve bu kültürlerin eşit şekilde tanınarak ve saygı duyularak bir arada yaşama anlayışıdır.

3.2. Çok Kültürlülük

Kültürel farklılıklar; sosyokültürel uygulamalar, anlamlar ve ürünler aracılığıyla insanın psikolojik deneyimini ve davranışlarını etkilemektedir (Morling, 2016). Toplumlarda farklı kültürden bireylerin yer alması, kültürel çeşitliliğin ortaya çıkmasında etkili olmaktadır. Kültürel çeşitlilik, bir bölgede farklı kültürlerin bir arada yaşamasıdır (Mazurkiewicz, 2020). Kültürel çeşitlilik, kültürel ve dilsel olarak farklı bireylerde yaratıcı yeteneklerin gelişimini, tanımlanmasını ve ifade edilmesini etkileyen kültürel faktörler, dilsel ve bilişsel stil farklılıklarıdır (Oades-Sese & Esquivel, 2011). Dolayısıyla kültürel çeşitlilik, kültürel değerlere duyarlılık ve “çok kültürlülük” kavramını beraberinde getirmektedir. Çok kültürlülük, farklı kültürlerle ve kimliklere sahip olan toplulukların bir arada yaşaması sonucunda oluşan kültürel çeşitliliği ifade etmektedir (Parekh, 2002: 3).

Kültürel çeşitlilik ve çok kültürlülük genellikle karıştırılan ancak farklı anlamlara sahip iki kavramdır. Kültürel çeşitlilik, belirli bir alanda farklı kültürlerin bir arada bulunmasını ifade ederken (Kiwan & Meinhof; Mazurkiewicz, 2020); çok kültürlülük, bu çeşitliliği yönetme ve teşvik etme ideolojisi. Çokkültürlülük, genellikle devlet politikaları ve sosyal programlar aracılığıyla uygulanır. Bu ideoloji, farklı kültürlerin bir arada yaşamasını ve birbirleriyle etkileşimde bulunmasını teşvik eder (Hartmann & Gerteis, 2020; Nye, 2007; Pakulski, 2014). Çok kültürlülük, bir toplumda farklı kültürel grupların bir arada yaşadığı ve bu grupların kendi kültürel kimliklerini koruyarak topluma katılım sağladığı bir durumu ifade etmektedir. Bu kavram, kültürel çeşitliliğin kabul edilmesi ve teşvik edilmesi anlamına gelmektedir. Çok kültürlülük, bireylerin kendi kimliklerini sürdürmelerine olanak tanırken, aynı zamanda toplumsal bütünleşmeyi desteklemeyi amaçlamaktadır (Kymlicka, 1996). Kültürel çeşitliliğin varlığı, göç, küreselleşme, etnik ve dini çeşitlilik gibi faktörlerden etkilenmektedir. Özellikle küreselleşmenin hız kazanmasıyla birlikte, toplumlar daha fazla kültürel etkileşime maruz kalmakta ve çok kültürlü yapılar yaygınlaşmaktadır (Vertovec, 2007). Bu durum, yalnızca büyük metropollerle sınırlı kalmayıp, küçük yerleşim yerlerinde de görülmektedir.

Çok kültürlülük, toplumun yapısına ve yönetim stratejilerine bağlı olarak farklı sonuçlar doğurabilir. Örneğin, çok kültürlülük; ekonomik büyümenin artması, yaratıcılık ve

inovasyonun teşvik edilmesi ile farklı bakış açılarının toplumsal gelişime katkıda bulunması gibi olumlu sonuçlanabilir (Berry, 1997). Bununla birlikte, çok kültürlülüğün yönetilememesi durumunda, kültürel gruplar arasında gerilimler, ayrımcılık ve ötekileştirme gibi sorunlar da ortaya çıkabilir. Bu yüzden çok kültürlü toplumlarda, hoşgörü ve kültürel etkileşim politikalarının geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır (Banks, 2008). Başarılı birçok kültürlülük politikası, bireylerin hem kendi kültürel kimliklerini korumalarını sağlarken hem de ortak toplumsal normlar etrafında bir araya gelmelerini teşvik etmektedir. Toplumdaki ortak kültürü yaşatmanın en iyi yolu çok kültürlü yönelimlere sahip eğitim sisteminin oluşturulmasıdır (Parekh, 2002: 286). Bu kapsamda eğitimde çok kültürlülüğün yer alması yadsınamaz bir öneme sahiptir.

3.3. Çok Kültürlü Eğitim

Okullardaki kültürel farklılıklar, okul deneyimini etkileyen değerler, bilişsel, motivasyonel, iletişimsel ve etkileşimsel alanlardaki farklılıkları içermektedir (Ogbu, 1982). Okuldaki kültürel farklılıklar, öğrencilerin derslere katılımını, takım çalışmasında yer almasını ve akademik başarısını etkilemektedir (Gaziel, 1997). Çok kültürlü eğitim ırk, etnik köken, toplumsal cinsiyet, sosyoekonomik sınıf, dil ve kültürle ilgilidir ve kültürel açıdan duyarlı öğretimi ifade etmektedir (You-y, 2015). Çok kültürlü eğitim, cinsiyet eşitliği, özel gereksinimli olma, üstün yeteneklilik ve dil çeşitliliği gibi konulara odaklanarak öğrencileri küresel bir dünyada etkili vatandaşlar olarak işlev görmeye hazırlamaktadır (Banks, 2016). Okullar, öğrencilere çok kültürlülüğe ilişkin farkındalığın kazandırıldığı yerler olup, farklı kültürel, ırksal ve etnik gruplardaki öğrencilerin akademik başarı elde etmelerine yardımcı olmaktadır. Çok kültürlü eğitim, öğrencilerin farklı gruplardaki insanlarla pozitif etkileşimde bulunmalarını, kültürel farklılıklara ilişkin bilgi, beceri ve tutum geliştirmelerini (Banks vd., 2001) ve farklılıklara karşı ön yargılarını azaltmayı amaçlamaktadır (Hyttén, 2017).

Çok kültürlü eğitim, bireylerin, grupların ve ulusların yaşamlarını şekillendirmede etnik ve kültürel çeşitliliğin önemini vurgulamakta olup (Gay, 1994), sosyal adalete, eşitliğe (Gorski, 2010) ve demokratik değerlere dayanan öğrenme ortamları sağlayarak eğitimde eşitliği sağlamayı amaçlamaktadır (Bennett, 2014). Çok kültürlü eğitim, farklı ırksal, etnik ve sosyal sınıf gruplarından gelen öğrenciler için eğitim eşitliğini sağlamak üzere okullarda ve eğitim kurumlarında reform yapmayı amaçlamaktadır (Banks, 1993). Toplumdaki kültürel çeşitliliğe

yanıt veren bu eğitim, farklı kültürlere yönelik olumlu tutumu (Ghimire, 2020), barışı ve özgürlüğü teşvik etmektedir. Çok kültürlü eğitim, kültürel çeşitliliğe sahip toplumlarda ve birbirine bağımlı bir dünyada kültürel çoğulculuğu teşvik eden, öğretme ve öğrenmeye yönelik demokratik bir yaklaşımdır (Guyton & Wesche, 2005). Bu eğitim, daha kapsayıcı ve adil bir toplum için sosyal ve kültürel çeşitlilikle başa çıkmaya yönelik bir eğitim yaklaşımıdır (Lee vd., 2023).

Çok kültürlü eğitimin temel bileşenleri arasında ırkçılık karşıtı eğitim, ön yargıların azaltılması (Zirkel, 2008), çeşitliliğin kabulü, barış içinde bir arada yaşama, eğitimde adalet, esneklik (Ghimire, 2020), öğretim yöntemlerinde çeşitlilik ve farklılıklara saygının teşvik edilmesi yer almaktadır (Mostafazadeh vd., 2015). Çok kültürlü eğitim kültürel farkındalığı, empatiyi, saygıyı, eleştirel düşünmeyi ve problem çözmeyi geliştirerek (Naz vd., 2023; Sogunro, 2001), sınıf içerisinde ırkçılık karşıtı normların oluşturulması yoluyla çocukların etnik gruplar arası tutumlarını olumlu yönde etkilemektedir (Verkuyten & Thijs, 2013). Okullardaki kültürel çeşitlilik, özellikle dil ve bilişsel sorunların ele alınmasında eğitimciler için zorluklar ortaya çıkarmaktadır ve kültürel açıdan çeşitli sınıflarda etkili öğretim, aile, ev ve okul dinamiklerinin ele alınmasını gerektirir (García, 1999). Bu çalışmada eğitimde çok kültürlülük kavramı ele alınmıştır. Okul paydaşları kapsamında; okul yöneticileri, öğretmenler, öğrenciler ve veliler açısından eğitimde çok kültürlülük kavramı açıklanmıştır.

3.3.1. Okul Yöneticileri Bağlamında Eğitimde Çok Kültürlülük

Okulun tüm paydaşları gibi okul yöneticilerine de çok kültürlü eğitimde önemli görevler düşmektedir. Okul yöneticileri, kültürel farklılıklara yönelik farkındalığı artırmalı, öğrencilere fırsat eşitliği sunan güçlendirici bir okul kültürü oluşturmalıdır (Grove vd., 2002). Okul kültürü, eğitim kurumlarının etkinliğini ve kalitesini belirleyen önemli bir faktördür. Okul kültürü, öğrencilerin akademik başarılarını artırmak, öğretmenlerin ve öğrencilerin refahını sağlamak ve okul içindeki ilişkileri geliştirmek için kritik bir rol oynamaktadır (Družinec & Kumrovec, 2020; Feriana & Ulfatun, 2024). Okul kültürü, öğrenciler, öğretmenler, yöneticiler, veliler ve diğer okul personeli tarafından oluşturulan bir olgudur ve okul paydaşlarının etkileşimi ve iş birliği ile şekillenmektedir (Pourrajab & Ghani, 2015; Şenol & Lesinger, 2018). Okul yöneticileri, okul kültürünü geliştirmek için liderlik becerilerini kullanarak okulun vizyonunu ve misyonunu belirlemekte, okulun genel yönetimini sağlayarak okulun hedeflerine

ulaşmasına yardımcı olmaktadır (Fadila vd., 2024; Rihdo vd., 2018; Sumiran vd., 2022). Dolayısıyla okul yöneticileri, okul paydaşları ile güçlü ilişkiler kurarak ve etkili iletişim stratejileri geliştirerek okul kültürünü olumlu yönde etkilemektedir (Ahmad, 2022; Panindranauth, 2023).

Okullar, öğrencilerin kültürel kökenlerini tanımalı ve bu farklılıkları bir zenginlik olarak görmelidir. Bu, öğrencilerin kendi kültürlerini anlamalarını ve diğer kültürleri kabul etmelerini teşvik etmektedir (Banner, 2016). Okullar, kültürel çeşitliliği kabul eden ve bu çeşitliliği eğitim stratejilerine entegre eden politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Bu, öğrencilerin kendilerini kabul edilmiş ve değerli hissetmelerini sağlamaktadır (Dobrowolska, 2010; Semião vd., 2023). Farklı kültürlerden gelen öğrenciler için bir okul kültürü oluşturmak, onların eğitim deneyimlerini zenginleştirmek ve topluma daha iyi entegre olmalarını sağlamak açısından önemlidir. Bu tür bir okul kültürü, kültürel çeşitliliği kabul eden, saygı duyan ve bu çeşitliliği eğitim sürecine entegre eden bir yapıya sahip olmalıdır.

Okul yöneticileri; öğretmenleri, öğrencileri ve okul personelini kapsayan çok kültürlü bir atmosfer yaratmalı (Pakambanan & Awaru, 2023), farklı kültürden öğrencilerin eğitimine rehberlik etmek için kültüre duyarlı stratejiler ve uygulamalar geliştirmelidir (Minkos vd., 2017). Etkili okul yöneticilerinin, okullarındaki farklı kültürel, etnik ve azınlık gruplarının okula tam katılımının sağlanması için fırsatlar yaratması, okulun kültürünü geliştirmesi ve okulun paydaşlarının okula aidiyet duygusu geliştirmelerine yardımcı olması gerekmektedir (Pena, 1996). Ayrıca farklı kültürden gelen öğrencilerin öğrenme koşullarına odaklanarak, tüm öğrencileri kapsayan öğrenme ortamları oluşturması (Andersen & Ottesen, 2011) ve okul kültürünü diğer bireylere aktarması önemlidir (McEwan, 2018: 89-98).

Okul yöneticileri, kültürel çeşitliliğin ve kapsayıcılığın ön planda olduğu, kültürel ön yargılardan arınmış bir okul ortamı oluşturmali (Murtadha-Watts & Stoughton, 2017), öğrencilerin farklı kültürel geçmişlerine öncelik vermeli, etkili bir liderliğe sahip olmalı, eğitim personelinin iyi yönetimi, ilgili öğrenme müfredatı ve toplumla kurulmuş iyi ilişkiler aracılığıyla çok kültürlü eğitimi yönetmelidir (Suncaka, 2023). Kısacası, okul yöneticileri okul içinde kültürel demokrasiyi yaratmalı, kültürel çeşitliliği teşvik etmeli ve her öğrenciye başarılı olma fırsatı vermelidir (McCray vd., 2004). Çok kültürlü eğitim personelinin gelişimi, zaman, sınıf büyüklüğü, müfredat, program yapısı ve idari kısıtlamalar göz önünde bulundurularak tüm

okulu kapsayan bir yeniden yapılanma sürecinin parçası olmalıdır (Sleeter, 1992). Özetle, okul yöneticisi çok kültürlü eğitimin gerçekleştirmesinde, kültürel farklılıklara yönelik farkındalık yaratan, kapsayıcı bir okul kültürü oluşturmali; farklı kültürel ve etnik kökene sahip öğrencilerin eğitimine yönelik etkili stratejiler geliştirmelidir. Kültürel bir lider olarak okul yöneticisinin, çok kültürlü eğitim sürecinde yol gösterici olması ve okul paydaşlarını bu bağlamda yönlendirmesi önemlidir.

3.3.2. Öğretmen Bağlamında Eğitimde Çok Kültürlülük

Öğretmenler, çok kültürlü değerlerin ders planlarına entegre edilmesinde, farklı kültürlere ve dinlere sahip öğrencilerin sınıfa uyum sağlanmasında (Rahmat & Mojosari, 2020), öğrencilere kültürel farklılıklara yönelik farkındalık kazandırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca öğretmenler, öğrencilerin kültürlerarası iletişim kurmasını kolaylaştırarak ve sınıf içerisindeki çatışmaları önleyerek çok kültürlü eğitim sürecini yönetmektedir (Seitkojoeva, 2020). Çok kültürlü eğitim kapsamında öğretmenler, çok kültürlü sınıf ve toplum bağamlarına dikkat etmeye, akademik konuları farklı öğrencilerin geçmişleriyle ilişkilendirmek için öğretim tasarlamaya ve öğrencilerden, topluluklardan ve pratik deneyimlerden öğrenmeye odaklanmalıdır (Noordhoff & Kleinfeld, 1993). Öğretmenler eleştirel pedagoji, gerçek hayat uygulamaları, bireysel öğrenci ilgisi, kültürel fiziksel adaptasyon, aktif öğrenme ve işbirlikçi gruplama gibi genel çok kültürlü uygulamaları hayata geçirmelidir (McNeal, 2005). Öğretmenlerin kültürel farklılıklara duyarlı eğitimler ile farklılaştırılmış öğretim yöntemlerini kullanması ve okul-aile iş birliğini sağlaması önemlidir (Chen & Liu, 2024). Öğretmenlerin etkili eğitim stratejileri kullanarak sınıf içerisinde kültürel farkındalığı geliştirmesi, öğrencilerin derse aktif katılımını teşvik etmesi (Tilovatova, 2024), öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmesi ve iş birlikli öğrenme yöntemleriyle (MacPhee vd., 1994) öğrencileri öğrenme sürecine dahil etmesi gerekir.

Çok kültürlü eğitim, öğretmen tutum ve inançlarının yeniden yapılandırılmasını, kültürel çeşitliliğe karşı direncin kırılmasını ve öğretim sürecinde kültür ve farklılığın merkeze alınmasını içermektedir (Gay, 2013). Bu kapsamda, sınıf içerisinde kapsayıcı, bireyselleştirilmiş ve farklılaştırılmış öğrenmeye odaklanılması gerekmektedir (Farooqi vd., 2024). Öğretmenler, öz-düzenlemeli öğrenmeyi ve kültüre duyarlı pedagojik uygulamaları karmaşık görevlere entegre ederek sınıftaki kültürel çeşitliliği ele almaktadır (Anyichie vd.,

2023). Bu süreçte interaktif stratejiler, grup çalışmaları, farklı kültürel deneyimler ve eleştirel düşünme fırsatları da çok kültürlü eğitimde önemlidir (Acquah & Commins, 2017). Öğretmenler, önyargıları tespit ederek, kültürel çeşitlilik konularını eğitime dahil ederek, etkili iletişim ve sürekli mesleki gelişim yoluyla çoğulcu sınıf ortamlarını teşvik ederek sınıftaki kültürel çeşitliliği ele alabilirler (Ortlieb vd., 2023). Farklı kültürlerden gelen öğrenciler, öğretmenleri kapsayıcı ve eşitlikçi sınıfları teşvik etmek için iyi donanımlı olduğunda daha yüksek akademik başarı, motivasyon, özgüven ve öz yeterlilik oranları göstermektedir (Parkhouse vd., 2019). Dolayısıyla farklı kültürden öğrencilerin yer aldığı sınıflarda öğretmenlerin öğrencilere karşı tutumu ile ders esnasında kullandığı yöntem ve teknikler onların akademik başarısı ve performansları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Öğretmenlerin, öğrencilerin kültürel bağlamlarına uygun etkinlikler ve projeler geliştirmesi onların öğrenme süreçlerini iyileştirebilir (Khan vd., 2023). Son olarak, çok kültürlü eğitimde öğretmenlerin eğitimi ve sürekli geliştirilmesi önemli bir yere sahiptir. Çok kültürlü okullarda başarılı bir okul yönetimi, kapsayıcı politikalar ve öğretmenlerin sürekli eğitimi ile sağlanmaktadır (Fadhilah, 2024). Bu kapsamda öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerle çok kültürlü eğitim konusunda yetiştirilmesi önemlidir (Arslan-Cansever, 2021).

3.3.3. Öğrenci Bağlamında Eğitimde Çok Kültürlülük

Çok kültürlü eğitim, öğrencilerin öğrenme stillerini, çoklu zekâlarını ve kültürel etkilerini ele alan dönüştürücü bir süreçtir (Nieto, 1999). Çok kültürlü öğrenme öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini, karakter oluşumunu ve duygusal zekalarını geliştirmektedir (Praswanti vd., 2023). Çok kültürlü eğitim öğrencilerin çalışma yeteneklerini olumlu yönde etkiler ve kişisel gelişimleri için iyi bir temel oluşturur (Karácsony vd., 2022). Örneğin, erken çocukluk eğitiminde çok kültürlü eğitim, çocuklarda iyi karakter ve kişilik oluşumuna yardımcı olarak genel gelişimlerine katkı sağlamaktadır (Safita & Suryana, 2022). Çok kültürlü eğitimde, farklı kültürden öğrencilerin yaşadığı iki temel sorun vardır. Bunlar; uyum ve akademik performans ile din engelleri ve stereotiplerdir. Öğrenciler, yeni bir kültürel ortama uyum sağlama ve akademik başarıyı sürdürme konusunda zorluklar yaşayabilirler (Avagimyan vd., 2023; Burnard, 2005). Bunun yanı sıra dil engelleri ve kültürel önyargılar, öğrencilerin sınıf içi etkileşimlerini ve öğrenme deneyimlerini olumsuz etkileyebilir (Kihwele vd., 2022). Ayrıca

çok kültürlü eğitim azınlık öğrencilerde motivasyonu, akademik performansı ve okulla özdeşleşmeyi artırabilir, ancak gruplar arası çatışmaya da yol açabilir (Jacob, 1995).

Çok kültürlü eğitim, bireysel davranışların yanı sıra öğrencilerin akranlarıyla ilişkilerinde de etkili olmaktadır. Öğrencilerin kültürel farklılıkları; cinsiyete dayalı kimlikleri ve rolleri etkileyerek (Yoon, 2018), akran ilişkilerinin kalitesini etkilemekte olup (Chen vd., 2006; Scharf & Hertz-Lazarowitz, 2003), çok kültürlü eğitim, çocukların davranışlarına yönelik sosyal tutum ve tepkileri şekillendirmede, gelişimlerini ve uyum sonuçlarıyla ilişkilerini düzenlemede önemli bir rol oynamaktadır (Chen & Liu, 2016). Çok kültürlü eğitim, öğrencilerin kendilerini farklı etnik ve kültürel gruplardan gelen insanlara karşı dahil edilmiş, değerli ve saygılı hissetmelerine yardımcı olmaktadır (Mamatova, 2022). Farklı kültürden öğrencilerin okullarına entegrasyonu çok kültürlü eğitimde önemli bir yere sahiptir. Çok kültürlü okul ortamlarında entegrasyon, öğrencilerin birbirlerinin kültürel kökenlerini anlamalarını ve kabul etmelerini sağlamak amacıyla çeşitli stratejiler ve yöntemler gerektirmektedir. Bu yöntem şu şekilde özetlenebilir:

- **Kültürel Farkındalık ve Kabul:** Öğrencilerin kendi kültürel köklerini tanıması ve diğer kültürleri kabul etmesi, çok kültürlü eğitim ortamlarında entegrasyonun temel taşlarından biridir. Bu, öğrencilerin kendi kültürlerinin dünya üzerindeki yerini anlamalarını ve diğer kültürlerle karşı daha açık olmalarını sağlamaktadır (Fahrutdinov, 2016).
- **Okul Yönetimi ve Kapsayıcılık:** Başarılı okul yönetimi; kapsayıcı politikalar, sürekli öğretmen eğitimi ve okul topluluğunun aktif katılımını içermektedir. Kültürel çeşitliliğe değer veren bir öğretim programı ve kültürlerarası etkileşimi teşvik eden ders dışı programlar, öğrenciler arasında hoşgörüyü artırmada önemli rol oynamaktadır (Fadhilah, 2024).
- **Çok Kültürlü Eğitim Değerlerinin Entegrasyonu:** Çok kültürlü eğitim değerlerinin öğretim programlarına entegrasyonu, insanların farklılıklarını ve benzerliklerini kabul etmeyi ve onaylamayı içermektedir. Bu, öğrencilerin kültürel çeşitliliği tanımasını ve birbirlerine saygı duymasını sağlamaktadır (Alfarisi vd., 2023; Ambedale vd., 2023). Dolayısıyla kültürel farklılıklara ilişkin değerlerin ders içi ve ders dışı öğretim

programlarında yer alması öğrencilerin çok kültürlü okul ortamına uyum sağlamasına yardımcı olabilir.

Çok kültürlü eğitimin okul yöneticileri ve öğretmenler tarafından çeşitli stratejiler kullanılarak etkili bir şekilde yönetilmesi önemlidir. Örneğin, okullar, öğrenci çıktılarını ve okula aidiyet duygusunu iyileştirmek için eşitlik ve kapsayıcılık gibi stratejiler uygulayabilir ve farklı kültürel geçmişleri kucaklayabilir (Schachner vd., 2019). Daha olumlu bir çeşitlilik iklimi ve daha iyi kültürlerarası ilişkiler, kültürel çeşitliliği öğrenmek için daha fazla fırsat sunabilir (Schachner vd., 2021). Çok kültürlü uygulamaları okul ortamlarına entegre etmek, çeşitliliği kucaklayarak ve öğrencilerin görüşlerine, inançlarına ve değerlerine saygı göstererek öğrencilerin başarısının artırılmasını sağlayabilir (Jules vd., 2022). Dolayısıyla çok kültürlü eğitim sürecinde okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin hem farklı etnik ve kültürel özelliklere sahip öğrencilere yönelik hassasiyet göstermesi hem de kültürel farklılıklara sahip öğrencilerle ilişki kuran akranlarını doğru şekilde yönlendirmesi önemlidir.

3.3.4. Veliler Bağlamında Eğitimde Çok Kültürlülük

Çok kültürlü eğitim, okullarda kültürel yaklaşma ve çeşitliliğe ilişkin kültürlerarası farkındalığı, anlayışı ve takdiri teşvik etmektedir (Sogunro, 2001). Öğrenci velileri açısından çok kültürlü eğitim, çocuklarının daha kapsayıcı ve hoşgörülü bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlamaktadır (Gay, 2018). Ayrıca çok kültürlü eğitim, öğrenci velilerinin okullarda ve toplumlarda ırkçılığa, cinsiyetçiliğe ve yabancı düşmanlığına karşı örgütlenmeye yardımcı olmaları açısından önemlidir (Au, 2017). Çok kültürlü eğitim, ailelerin çocuklarının farklı kültürleri ve bakış açılarını öğrenmeleriyle empati yeteneklerini geliştirmelerine olanak tanır (Nieto & Bode, 2017). Bu durum, aileler arasında daha güçlü toplumsal bağların kurulmasına yardımcı olabilir ve çocuklar arasındaki önyargıların azalmasına katkıda bulunabilir (Sleeter & Grant, 2007). Aynı zamanda, aileler çocuklarının farklı kültürel kimliklerini koruma ve bu kimliklerin eğitim süreçlerinde saygı görmesi noktasında kendilerini daha güvende hissedebilirler (Banks & McGee Banks, 2019).

Çok kültürlü eğitim, öğrencilerin başarı düzeylerini artırarak ailelerin eğitimden beklentilerini karşılamaya daha yakın bir sistem sunmaktadır (Gay, 2018). Bu yaklaşım, öğrenci velilerinin okullara daha fazla katılım göstermelerine ve eğitim süreçlerine aktif olarak dahil olmalarına da zemin hazırlamaktadır (Nieto & Bode, 2017). Çok kültürlü eğitim hem okul

hem de aile ortamında öğretim programı, öğrenci programları ve alışkanlıklar yoluyla uygulanabilir (Slamet vd., 2021). Okullar; ilişkiler ve güven, iletişim, kültür ve çeşitlilik, iş birliği ve ortaklıklar gibi stratejileri kullanarak ailelerle ilişki açısından zengin ortaklıklar kurarak farklı geçmişlerden gelen öğrencileri destekleyebilir (Kea vd., 2023). Ailelerin aktif katılımıyla çok kültürlü eğitim, çok kültürlü bir öğretim programını ve öğretim uygulamalarını etkileyebilir (Walker-Dalhouse, 1992). Başka bir ifadeyle, çok kültürlü eğitim sürecinde ailelerin katılımı ve kültürel farklılıklara sahip öğrencilerin ebeveynlerinin bilinçlendirilmesi önemlidir. Ailelerin bilinçlendirilmesi ve eğitim sürecine dahil edilmesi, öğrenciler arasındaki kültürel farklılıklara ilişkin önyargıların azaltılmasına yardımcı olabilir.

4. Sonuç

Çok kültürlülük, modern toplumların temel özelliklerinden biri haline gelmiş ve bu durum eğitim sistemleri üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. Farklı kültürel geçmişlere sahip bireylerin bir arada yaşadığı toplumlarda, eğitim sistemlerinin bu çeşitliliği göz önünde bulundurması ve her bireyin eşit fırsatlara sahip olmasını sağlaması gerekmektedir (Banks, 2016). Eğitimde çok kültürlülüğün başarıyla uygulanabilmesi için okul yöneticilerinden öğretmenlere, öğrencilerden velilere kadar tüm paydaşların iş birliği içinde çalışması büyük önem taşımaktadır (Nieto & Bode, 2017). Başka bir deyişle, eğitimde çok kültürlülük paydaşların katılımıyla gerçekleşen bir süreç olup, bu süreçte toplumun tüm fertlerinin eşgüdümlü olarak çaba göstermesi önemlidir.

Çok kültürlü eğitimin okul paydaşları açısından ele alınması, eğitim sisteminin daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir yapıya bürünmesine katkı sağlayabilir. Öncelikle okul yöneticileri kültürel farklılıklara duyarlı okul kültürü oluşturmali (Grove vd., 2002), ayrımcılık karşıtı bir okul kültürünü teşvik etmelidir. Okul yöneticileri, çok kültürlü eğitime yönelik stratejik hedefler belirlenmeli ve okulun vizyonuna bu hedefler entegre edilmelidir. Yöneticiler, veliler ve topluluk liderleriyle iş birliği yaparak kültürler arası anlayışı artıran programlar düzenlemeli; kültürel farklılıklar nedeniyle oluşabilecek çatışmaları önlemek için okulda güvenli ve saygılı bir ortam yaratmalıdır. Yöneticiler, kültürel çeşitliliği kabul eden ve destekleyen bir liderlik anlayışı sergileyerek okul topluluğuna örnek olmalıdır. Bu kapsamda okul yöneticilerinin hem öğretmenlere hem de öğrencilere farklılıkları anlamada ve saygı göstermede rehberlik etmesi önemlidir. Okul yöneticisinin yerine getirmesi gereken bu sorumluluklar, onların çok kültürlü

eğitim sürecindeki etkili bir liderlik anlayışı geliştirmesini sağlar ve okulun, kültürel çeşitliliği bir zenginlik olarak gören bir öğrenme ortamına dönüşmesine katkıda bulunur.

Okul yöneticilerinin yanı sıra öğretmenlerin sınıflarında kültürel çeşitliliği destekleyen yöntem ve stratejiler kullanmaları, öğrencilerin akademik başarı ve sosyal uyum düzeylerini olumlu yönde etkileyebilmektedir (Parkhouse vd., 2019). Öğretmenler, sınıfta farklı kültürel geçmişlere sahip öğrencilerin hikayelerini, geleneklerini veya dillerini paylaşmasına olanak tanıyarak bu farklılıkların değerini vurgulamalı, sınıf içi tartışmalarda ve grup çalışmalarında, öğrencilerin kültürler arası etkileşimlerini teşvik eden faaliyetler düzenlemelidir. Öğretmenler, her öğrencinin kendini güvende ve değerli hissettiği bir sınıf atmosferi yaratmalıdır. Bu, öğrencilere söz hakkı tanıma, farklı görüşlere açık olma ve herkesin fikirlerini ifade etmesine olanak sağlama ile mümkündür. Öğretmenlerin çok kültürlü eğitim sürecinde veliler ile iş birliği yapması, velilerle etkili ve açık bir iletişim kurarak, öğrencinin eğitim sürecine destek olmalarını teşvik etmesi önemlidir.

Çok kültürlü eğitim sürecinde öğrencilere, farklı kültürlerden bireylere saygı göstermenin önemli olduğu öğretilmelidir. Bu kapsamda öğrenciler grup çalışmaları aracılığıyla farklı kültürlerden gelen akranlarıyla birlikte çalışarak iş birliği yapma becerilerini geliştirebilirler. Çok kültürlü eğitim yalnızca okulda değil, ailelerin de bu sürece aktif olarak katılım göstermesiyle daha etkili bir hale gelmektedir (Nieto & Bode, 2017). Velilerin desteği, çocukların farklı kültürel kimliklerini koruma ve geliştirme sürecinde önemli bir rol oynamaktadır (Banks & McGee Banks, 2019). Veliler, okulun çok kültürlü eğitim programlarını desteklemek için öğretmenler ve yönetimle iş birliği yapmalıdır. Ayrıca velilerin, çocuklarının farklı kültürlerle yönelik pozitif bir bakış açısı geliştirmesi için evde uygun bir ortam yaratması gerekir. Başka bir ifadeyle, okulun tüm paydaşları çok kültürlü eğitim sürecinde etkili olmaktadır. Okul paydaşlarının çok kültürlü eğitim ortamlarında iş birliği içerisinde çalışması ve birbirine destek olması bu sürecin en iyi şekilde gerçekleştirilmesine yardımcı olmaktadır.

Çok kültürlü eğitimi, eleştirel pedagoji bağlamında değerlendirmek mümkündür. Eleştirel pedagoji; ırk, sınıfsal konum, cinsiyet, etnik kimlik ve kültürel özellikler nedeniyle dışlanan, ayrımcılığa maruz kalan bireylerin eğitimde -ders kitapları, ders içerikleri, öğretim programı- temsil edilmesi gerektiğini savunmaktadır (Kincheloe, 2018: 25). Eleştirel pedagoji,

çok kültürlülüğü yalnızca kültürel farklılıkları kabul etmekten ziyade, güç ilişkilerini ve eşitsizlikleri sorgulama fırsatı olarak ele almaktadır (Giroux, 2020). Bu perspektif, eğitimin sosyal adalet için bir araç olması gerektiğini savunmakta ve farklı kültürel geçmişlerden gelen öğrencilerin deneyimlerinin sınıf içi diyaloglarda yer almasının önemini vurgulamaktadır (Freire, 2018). Çok kültürlülük, öğrencilerin kültürel kimliklerini görünür kılarken, bu kimliklerin nasıl baskılandığını ve dışlandığını da açığa çıkarmaktadır (McLaren, 2019). Bu bakış açısına göre, öğretmenler yalnızca çeşitliliği teşvik etmekle kalmamalı, aynı zamanda öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik pedagojik yaklaşımlar benimsemelidir (Kincheloe, 2008). Sonuç olarak, eğitimde çok kültürlülük, adalet ve eşitliği sağlama sürecinde eleştirel pedagojiyle birleştiğinde, öğrencilerin hem kendi kimliklerini hem de toplumsal yapıdaki güç dinamiklerini sorgulamalarına olanak tanımaktadır (Apple, 2019). Dolayısıyla eğitimde eleştirel pedagojinin uygulanmasının çok kültürlü eğitimde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

Çok kültürlü eğitimi ırksal kimlik teorisi bağlamında da ele almak mümkündür. Irksal Kimlik Teorisi (Racial Identity Theory), bireylerin kendi ırksal kimliklerini nasıl geliştirdiklerini ve bu kimliğin sosyal, psikolojik ve kültürel deneyimleri üzerindeki etkilerini açıklamayı amaçlayan bir teoridir. Bu teori, genellikle azınlık gruplarına mensup bireylerin yaşadığı ırksal farkındalık süreçlerini ve ırksal kimliklerini nasıl inşa ettiklerini anlamak için kullanılmaktadır (Ponterotto & Park-Taylor, 2007). Irksal kimlik teorisi, eğitimde önemli bir yere sahiptir. Öğrencilerin ve öğretmenlerin ırksal kimlik gelişimi, sınıfta ilişki dinamiklerini, akran etkileşimini, öğrencilerin akademik başarılarını, öğrenmeye katılımlarını ve öğretmenlerin kültürel duyarlılıklarını etkileyebilir (McCarthy vd., 2005; Nasir vd., 2013; Patacchini & Zenou, 2016). Bu bağlamda, öğretmenlerin çok kültürlü eğitim yaklaşımlarını benimsemeleri, öğrencilerin kimlik gelişimlerini desteklemeleri açısından kritik bir öneme sahiptir.

Çok kültürlülük konusunda yapılan araştırmalardan hareketle, eğitimde çok kültürlülüğü daha etkili hale getirmek için şu önerilerde bulunulabilir: Öncelikle, okul yöneticileri ve öğretmenlerin kültürel farkındalığı artırmak için sürekli mesleki gelişim programlarına katılmaları teşvik edilmelidir. Bu programlar, çok kültürlü eğitimin nasıl daha etkili uygulanabileceğine dair stratejiler sunabilir (Gay, 2002). Ayrıca, velilerin eğitim

süreçlerine daha aktif katılım göstermeleri sağlanmalı ve okullar, aileler ile güçlü iş birlikleri kurmalıdır (Sleeter & Grant, 2007). Son olarak, öğrenciler arasında kültürel farkındalığı ve hoşgörüyü teşvik eden etkinlikler düzenlenmeli ve öğrencilerin kültürel çeşitliliği deneyimlemeleri sağlanmalıdır (Banks, 2016). Çünkü çok kültürlü eğitimde öğrencilerin akranlarıyla olan ilişkileri önemli bir yere sahiptir. Çok kültürlü eğitim sürecinde çevrenin de göz ardı edilemez bir etkisi bulunmaktadır. Dolayısıyla, çok kültürlü eğitim faaliyetleri, okul paydaşlarının ve çevrenin katılımıyla etkili bir şekilde gerçekleştirilebilir. Bu eğitim, farklı kültürden bireylerin topluma adaptasyonunu sağlayabileceği gibi, kültürel farklılıklara duyarlı, barışçıl ve insancıl bir toplumun oluşmasına da katkı sağlayabilir.

5. Kaynakça

- Acar Çiftçi, Y., Aydın, H. 2014. “Türkiye’de Çokkültürlü Eğitimin Gerekliliği Üzerine Bir Çalışma.” SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 33, 197-218.
- Acquah, E. O., Commins, N. L. 2017. “Methods that matter in addressing cultural diversity with teacher candidates.” *Teaching in Higher Education*, 22(5), 501- 518. <https://doi.org/10.1080/13562517.2016.1273217>.
- Ahmad, N. 2022. “The Principal's Role in Developing School Culture at Sma Negeri 5 Kupang.” *SocioEdu: Sociological Education*, 3(2), 26-31. <https://doi.org/10.59098/socioedu.v3i2.713>.
- Ambedale, J. N. E., Jamaluddin, Latief, J. A. 2023. “Integration of Multicultural Education Values in Learning Pancasila and Citizenship Education in Catholic High Schools Saint Andrew Palu.” *Journal of Scientific Research, Education, and Technology (JSRET)*, 2(3), 932–944. <https://doi.org/10.58526/jsret.v2i3.168>
- Alfarisi, S., Darmiyanti, A., Ferianto. 2023. “Integration of Multicultural Educational Values in Islamic Elementary School North Cikarang, Bekasi, West Java.” *EDUKASI: Jurnal Pendidikan Islam*, 11(2), 245–262. <https://doi.org/10.54956/edukasi.v11i2.367>
- Andersen, F. C., Ottesen, E. 2011. “School leadership and ethnic diversity: approaching the challenge.” *Intercultural Education*, 22(4), 285-299. <https://doi.org/10.1080/14675986.2011.617422>
- Anyichie, A. C., Butler, D. L., Perry, N. E., Nashon, S. 2023. “Examining classroom contexts in support of culturally diverse learners’ engagement: An integration of self-regulated learning and culturally responsive pedagogical practices.” *Frontline Learning Research*, 11(1), 1-39. <https://doi.org/10.14786/flr.v11i1.1115>.
- Apple, M. W. 2019. *Ideology and curriculum*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429400384>
- Arslan-Cansever, B. 2021. Multiculturalism in Teacher Education. In R. Gordon, K. Ahmed, & M. Hosoda (Eds.), *Evolving Multicultural Education for Global Classrooms* (pp.68-85). IGI Global Scientific Publishing. <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-7649-6.ch004>

- Au, W. 2017. "When multicultural education is not enough". *Multicultural Perspectives*, 19(3), 147-150. <https://doi.org/10.1080/15210960.2017.1331741>.
- Avagimyan, A., Tugelbayeva, L., Shagivaleeva, G., Savchenko, I. 2023. "Strategies for resolving conflicts in the multicultural educational environment (Estrategias de resolución de conflictos en entornos educativos multiculturales)." *Culture and Education*, 35(3) 562-587. <https://doi.org/10.1080/11356405.2023.2200585>.
- Banks, J. 1993. "Multicultural education: Historical development, dimensions, and practice". *Review of Research in Education*, 19, 3-49. <https://doi.org/10.3102/0091732X019001003>.
- Banks, J. A. 2008. *An introduction to multicultural education*. Pearson Education.
- Banks, J. 2016. *Cultural diversity and education: Foundations, curriculum, and teaching*. Routledge.
- Banks, J. A., Cookson, P., Gay, G., Hawley, W. D., Irvine, J. J., Nieto, S., Schofield, J. V., Stephan, W. G. 2001. "Diversity Within Unity: Essential Principles for Teaching and Learning in a Multicultural Society". *Phi Delta Kappan*, 83(3), 196-203. <http://dx.doi.org/10.1177/003172170108300309>
- Banks, J. A., McGee Banks, C. A. 2019. *Multicultural education: Issues and perspectives*. John Wiley & Sons.
- Banner, I. 2016. "Valuing difference in students' culture and experience in school science lessons". *Cultural Studies of Science Education*, 11, 1071–1079. <https://doi.org/10.1007/s11422-016-9729-5>
- Bennett, C. I. 2014. *Comprehensive multicultural education: Theory and practice*. Pearson.
- Berry, J. W. 1997. "Immigration, acculturation, and adaptation". *Applied Psychology*, 46(1), 5-34. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x>
- Burnard, P. 2005. "Issues in helping students from other cultures". *Nurse education today*, 25(3), 176-80. <https://doi.org/10.1016/J.NEDT.2004.12.001>.
- Burnard, P. 2019. *Intercultural Arts*. *Oxford Research Encyclopedia of Education*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.38>.
- Chen, X., French, D. C., Schneider, B. H. 2006. *Peer relationships in cultural context*. Cambridge University Press.
- Chen, T., Liu, C. 2024. A Study of the Effectiveness of Educational Strategies and Practices for Children in a Multicultural Context. *Transactions on Comparative Education*, 6(4), 175-181. <https://doi.org/10.23977/trance.2024.060423>.
- Chen, X., Liu, C. H. 2016. Culture, peer relationships, and developmental psychopathology. In D. Cicchetti (Ed.), *Developmental psychopathology: Risk, resilience, and intervention* (pp. 723–769). Wiley. <https://doi.org/10.1002/9781119125556.DEVPSY414>.
- Dobrowolska, B. 2010. "Cultural Context Of The Functioning Of School Life Subjects". *Child And School Culture Incultural Diversity*. *Economic and Regional Studies*, 4(2).

- Družinec, V., Kumrovec, J. 2020. "Review of Empirical Research of School Culture". *Journal for Pedagogical & Educational Matters*, 68(2), 609.
- Fadhilah, N. 2024. "Education Management in Multicultural Schools: Building Tolerance and Inclusion". *Gestion Educativa*, 1(1). <https://doi.org/10.62872/vredaq68>.
- Fadila, T. N., Ayumi, N. M., Damanik, Y. T., Elfrianto, E. 2024. "The Leadership Role of The School Principal in Developing School Culture". *Indonesian Journal Education*, 3(1), 16–25. <https://doi.org/10.56495/ije.v3i1.649>
- Farooqi, M. T. K., Kanwal, S., & Hasrat, M. A. 2024. "A Review of the Effectiveness of Teaching Strategies for Diverse Learners". *Global Regional Review*, 9(3), 142-150. [https://doi.org/10.31703/grr.2024\(IX-III\).14](https://doi.org/10.31703/grr.2024(IX-III).14)
- Feriana, D., Ulfatun, T. 2024. "The Role of School Culture in Shaping A Positive Learning Environment". *Cetta: Jurnal Ilmu Pendidikan*, 7(1), 126–131. <https://doi.org/10.37329/cetta.v7i1.2820>
- Freire, P. 2018. *Pedagogy of the oppressed*. The Continuum International Publishing.
- García, E. 1999. *Student Cultural Diversity: Understanding and Meeting the Challenge*. Houghton Mifflin.
- Gay, G. 1994. *A synthesis of scholarship in multicultural education*. Urban Monographs Series. Oak Brook, IL.
- Gay, G. 2002. "Preparing for culturally responsive teaching". *Journal of Teacher Education*, 53(2), 106- 116. <https://doi.org/10.1177/0022487102053002003>.
- Gay, G. 2013. "Teaching to and through cultural diversity". *Curriculum Inquiry*, 43(1), 48- 70. <https://doi.org/10.1111/curi.12002>.
- Gay, G. 2018. *Culturally responsive teaching: Theory, research, and practice*. Teachers College Press.
- Gaziel, H. 1997. "Impact of school culture on effectiveness of secondary schools with disadvantaged students". *Journal of Educational Research*, 90(5), 310-318. <https://doi.org/10.1080/00220671.1997.10544587>.
- Gezer, M. 2019. "Looking Through the Multicultural Glass: Re-Examination of Syrian Refugee Children Education in Turkey." *Eurasian Journal of Applied Linguistics*, 5(2), 303-322. <https://doi.org/10.32601/EJAL.599275>.
- Ghimire, T. 2020. "Multicultural education: Components and necessities". *KMC Research Journal*, 4(4), 171-190. <https://doi.org/10.3126/kmcrrj.v4i4.46504>.
- Giroux, H. A. 2020. *On critical pedagogy*. Bloomsbury Publishing USA.
- Gocłowska, M. A., Ritter, S. M., Hanel, P. 2020. Cultural diversity. In S. Pritzker, & M. Runco (Eds.), *Encyclopedia of Creativity* (pp. 301-305). Elsevier Academic Press Inc. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-809324-5.23723-1>
- Gorski, P. C. 2010. The challenge of defining "Multicultural Education". <http://www.edchange.org/multicultural/initial.html> Erişim Tarihi: 09. 09.2024.

- Growe, R., Schmersahl, K., Perry, R., Henry, R. 2002. "A knowledge base for cultural diversity in administrator training". *Journal of Instructional Psychology*, 29(3), 205.
- Guyton, E., Wesche, M. 2005. "The multicultural efficacy scale: Development, item selection, and reliability". *Multicultural Perspectives*, 7(4), 21-29. https://doi.org/10.1207/s15327892mcp0704_4.
- Hartmann, D., Gerteis, J. 2005. "Dealing with Diversity: Mapping Multiculturalism in Sociological Terms". *Sociological Theory*, 23, 218-240. <https://doi.org/10.1111/j.0735-2751.2005.00251.x>.
- Haviland, W. A., Prins, H. E. L., Walraht, D., McBride, B. 2008. *Kültürel Antropoloji*, İ. D. Erguvan Sarioğlu (Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Hofstede, G. 1984. "Cultural dimensions in management and planning". *Asia Pacific Journal of Management*, 1(2), 81-99. <https://doi.org/10.1007/BF01733682>
- Hogg, M. A., Vaughan, G. M. 2014. *Sosyal psikoloji*, İ. Yıldız & A. Gelmez (Çev.). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Hytten, K. 2017. *Multiculturalism and Education*. Macmillan Interdisciplinary Handbooks: Philosophy: Education (pp. 121-139). Macmillan.
- Jacob, B. 1995. "Defining culture in a multicultural environment: An ethnography of heritage high school". *American Journal of Education*, 103(4), 339-376. <https://doi.org/10.1086/444107>.
- Jules, B., Moreno, G., Fontenot, C. 2022. Integrating Multicultural Practices to Ensure Success for Diverse Learners. In J. Butcher & W. Baker (Eds.), *Addressing Issues of Systemic Racism During Turbulent Times* (pp. 44-62). IGI Global Scientific Publishing. <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-8532-0.ch003>
- Karácsony, P., Pásztóová, V., Vinichenko, M., Huszka, P. 2022. "The impact of the multicultural education on students' attitudes in business higher education institutions". *Education Science*, 12(3), 173. <https://doi.org/10.3390/educsci12030173>.
- Kea, C., Sirgany, L., Young, F. 2023. Family engagement: Developing relationship-rich partnerships with culturally and linguistically diverse families to improve students' long-term life outcomes. *TEACHING Exceptional Children*. <https://doi.org/10.1177/00400599231175187>.
- Khan, U. A., Iqbal, M. Z., Jumani, N. B. 2023. "A Review of Culturally Responsive Teaching for Bridging the Gap of Teaching Efforts and Performance of Culturally Diverse Learners". *Journal of Education and Social Studies*, 4(2), 330-347. <https://doi.org/10.52223/jess.2023.4210>
- Kihwele, J., Taye, M., Alduais, A. 2022. "Instructional strategies in multicultural classrooms in China: Experiences and challenges of international graduate students". *Cogent Social Sciences*, 8(1). <https://doi.org/10.1080/23311886.2022.2130220>.
- Kincheloe, J. L. 2008. *Critical pedagogy primer*. Peter Lang.
- Kincheloe, J. L. 2018. *Eleştirel pedagoji*. Yeni İnsan Yayınevi.

- Kiwan, N., Meinhof, U. 2006. Perspectives on Cultural Diversity, U. H. Meinhof & A. Triandafyllidou (Eds.), Transcultural Europe (pp. 57-81). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9780230504318_4.
- Koc-Damgaci, F., Aydin, H. 2017. "Social Media and its Potential Impacts on Multicultural Education in Turkey." Eurasia journal of mathematics, science and technology education, 14(3), 797-810. <https://doi.org/10.12973/EJMSTE/80945>.
- Kymlicka, W. 1996. Multicultural citizenship: A liberal theory of minority rights. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/0198290918.001.0001>
- Lee, R. 2010. "Culture and diversity". Australian family physician, 39(4), 181. <https://doi.org/10.4324/9780203865538-13>.
- Lee, S., Cha, Y., Ham, S. 2023. "The global institutionalization of multicultural education as an academic discourse". Societies, 13(8), 191. <https://doi.org/10.3390/soc13080191>.
- Lundberg, G. A., Schrag, C. C., Larsen, O. N. 1970. Sosyoloji, Ö. Ozankaya (Çev.). Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Mamatova, K. 2022. "The importance of multicultural education in Kyrgyzstan". The herald of KSUCTA n a N Isanov, 2, 999-1002. <https://doi.org/10.35803/1694-5298.2022.2.999-1002>
- Marković-Savić, O. S., Bakić-Mirić, N. M. 2022. "Social and individual preconditions for intercultural communication." Sociološki Pregled, 56(1), 189-209.
- Mazurkiewicz, P. 2020. "Cultural diversity versus multiculturalism". Journal of Catholic Social Thought, 24, 229-250. <https://doi.org/10.21697/csp.2020.24.1.29>.
- McCarthy, C., Crichlow, W., Dimitriadis, G., Dolby, N. 2005. Race, identity, and representation in education. Routledge.
- McCray, C., Wright, J., Beachum, F. 2004. An analysis of secondary school principals' perceptions of multicultural education. Education, 125(1), 111.
- McEwan, E. K. 2018. Etkili okul yöneticilerinin 10 özelliği: İyi performanstan muhteşem performansa. N. Cemaloğlu (Çev. Ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- McLaren, P. 2019. Life in schools: An introduction to critical pedagogy in the foundations of education. Routledge.
- McNeal, K. 2005. "The influence of a multicultural teacher education program on teachers' multicultural practices". Intercultural Education, 16(4), 405- 419. <https://doi.org/10.1080/14675980500304405>.
- Minkos, M., Sassu, K., Gregory, J., Patwa, S., Theodore, L., Femc-Bagwell, M. 2017. "Culturally responsive practice and the role of school administrators". Psychology in the Schools, 54(10), 1260-1266. <https://doi.org/10.1002/PITS.22072>.
- Morling, B. 2016. "Cultural difference, inside and out". Social and Personality Psychology Compass, 10(12), 693-706. <https://doi.org/10.1111/SPC3.12294>.

- Mostafazadeh, E., Keshtiaray, N., Ghulizadeh, A. 2015. "Analysis of multi-cultural education concept in order to explain its components". *Journal of Education and Practice*, 6(1), 1-12.
- Murtadha-Watts, K., Stoughton, E. 2017. "Critical cultural knowledge in special education: Reshaping the responsiveness of school leaders". *Focus on Exceptional Children*, 37(2), 1. <https://doi.org/10.17161/FOEC.V37I2.6809>.
- Nasir, N., Snyder, C., Shah, N., Ross, K. 2013. "Racial Storylines and Implications for Learning." *Human Development*, 55, 285-301. <https://doi.org/10.1159/000345318>.
- Naz, F., Afzal, A., Khan, M. 2023. "Challenges and benefits of multicultural education for promoting equality in diverse classrooms". *Journal of Social Sciences Review*, 3(2), 511-522. <https://doi.org/10.54183/jssr.v3i2.291>.
- Nieto, S. 1999. *The light in their eyes: creating multicultural learning communities*. Teachers College Press: Multicultural Education Series.
- Nieto, S., Bode, P. 2017. *Affirming diversity: The sociopolitical context of multicultural education*. Pearson.
- Noordhoff, K., Kleinfeld, J. 1993. "Preparing teachers for multicultural classrooms". *Teaching and Teacher Education*, 9(1), 27-39. [https://doi.org/10.1016/0742-051X\(93\)90013-7](https://doi.org/10.1016/0742-051X(93)90013-7).
- Nye, M. 2007. "The Challenges of Multiculturalism". *Culture and Religion*, 8, 109- 123. <https://doi.org/10.1080/14755610701458915>.
- Oades-Sese, G., Esquivel, G. 2011. Cultural diversity and creativity. In S. Pritzker, & M. Runco (Eds.), *Encyclopedia of Creativity* (pp. 335-341). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-375038-9.00078-9>.
- Ogbu, J. U. 1982. "Cultural discontinuities and schooling". *Anthropology & Education Quarterly*, 13(4), 290-307. <https://doi.org/10.1525/AEQ.1982.13.4.05X1505W>.
- Ogburn, W. 1937. Culture and sociology. *Social Forces*, 16(2), 161-169. <https://doi.org/10.2307/2570519>.
- Ortlieb, E., Grote-Garcia, S., Pletcher, B., Hudson, A., Perfetto, A., Durham, P., Anderson, K., Schatz, S., Kerbs, M. 2023. "How teachers do and don't address issues of diversity in literacy instruction". *Reading Psychology*, 44(5), 563-587. <https://doi.org/10.1080/02702711.2023.2179141>.
- Pakambanan, M., Sulpiani., Awaru, A. T. 2023. "Multicultural education on student character formation". *Formosa Journal of Science and Technology*, 2(6), 1647-1658. <https://doi.org/10.55927/fjst.v2i6.4515>.
- Paksoy, E., Çelik, S. 2019. "Readiness of Turkish Education system for Multicultural education." *Educational Research and Reviews*, 14(8), 274-281. <https://doi.org/10.5897/ERR2017.3171>.
- Pakulski, J. 2014. "Confusions about multiculturalism". *Journal of Sociology*, 50, 23-36. <https://doi.org/10.1177/1440783314522190>.

- Panindranauth, M. 2023. "Principals' Roles in Developing a Positive School Culture Through Communication and Building Relationships". *Journal of Educational Leadership in Action*, 9(1). <https://doi.org/10.62608/2164-1102.1144>.
- Parekh, B. 2002. Çokkültürlülüğü yeniden düşünmek: kültürel çeşitlilik ve siyasi teori. B. Tanrısever (Çev. Ed.). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Parkhouse, H., Lu, C., Massaro, V. 2019. "Multicultural education professional development: A review of the literature". *Review of Educational Research*, 89(3), 416- 458. <https://doi.org/10.3102/0034654319840359>.
- Patacchini, E., Zenou, Y. 2016. "Racial identity and education in social networks." *Social Networks*, 44, 85-94. <https://doi.org/10.1016/j.socnet.2015.06.001>
- Pena, R. A. 1996. "Multiculturalism and educational leadership: Keys to effective consultation". *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 7(4), 315-325. https://doi.org/10.1207/s1532768xjepc0704_3
- Ponterotto, J., Park-Taylor, J. 2007. "Racial and Ethnic Identity Theory, Measurement, and Research in Counseling Psychology: Present Status and Future Directions." *Journal of Counseling Psychology*, 54(3), 282-294. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.54.3.282>.
- Pourrajab, M., Ghani, M. 2015. "The Relationship Between School Organizational Culture And Characters of School Stakeholders: Students' Perceptions". *Mojem: Malaysian Online Journal of Educational Management*, 3, 18-31.
- Praswanti, R., Zulaeha, I., Rozi, F. 2023. "The role of multicultural based learning for increasing the competence of students". *International Journal of Research and Review*, 10(2), 497-501. <https://doi.org/10.52403/ijrr.20230258>.
- Rahmat, I., Mojosari, J. 2020. "The Role of Teachers in Implementing Multicultural Education Values in the Curriculum 2013 Implementation in Indonesia". *Journal of Education and Practice*, 11(3), 152-156. <https://doi.org/10.7176/jep/11-3-16>.
- Ridho, M., Murtadlo, M., Budayasa, I. 2018. "Principal Leadership in Developing School Culture". *Advances in Social Science, Education and Humanities Research (ASSEHR)*, (108), 30-34. <https://doi.org/10.2991/soshec-17.2018.6>.
- Rietjens, S. 2019. "Explaining the cultures of intelligence". *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 32(1), 202- 207. <https://doi.org/10.1080/08850607.2018.1524250>.
- Safita, M., Suryana, D. 2022. "The importance of multicultural education in early childhood education programs". *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 668, 43-45. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.220602.009>.
- Schachner, M., Schwarzenhal, M., Vijver, F., Noack, P. 2019. "How all students can belong and achieve: Effects of the cultural diversity climate amongst students of immigrant and nonimmigrant background in Germany". *Journal of Educational Psychology*, 111(4), 703–716. <https://doi.org/10.1037/edu0000303>.
- Schachner, M., Schwarzenhal, M., Moffitt, U., Civitillo, S., Juang, L. 2021. "Capturing a nuanced picture of classroom cultural diversity climate: Multigroup and multilevel

- analyses among secondary school students in Germany”. *Contemporary Educational Psychology*, 65, 101971. <https://doi.org/10.1016/J.CEDPSYCH.2021.101971>.
- Scharf, M., Hertz-Lazarowitz, R. 2003. “Social networks in the school context: Effects of culture and gender”. *Journal of Social and Personal Relationships*, 20(6), 843- 858. <https://doi.org/10.1177/0265407503206007>.
- Seitkojoeva, Z. 2020. “The Role of Teacher in the Education of Multicultural Personality”. *Alatoo Academic Studies*, 4, 199-204. <https://doi.org/10.17015/aas.2020.204.23>.
- Semião, D., Mogarro, M. J., Pinto, F. B., Martins, M. J. D., Santos, N., Sousa, O., Marchão, A., Freire, I. P., Lord, L., Tinoca, L. 2023. “Teachers’ Perspectives on Students’ Cultural Diversity: A Systematic Literature Review”. *Education Sciences*, 13(12), 1215. <https://doi.org/10.3390/educsci13121215>
- Slamet, S., Agustiningrum, M., Soelistijanto, R., Handayani, D., Widiastuti, E., Hakasi, B. 2021. “The urgency of multicultural education for children”. *Universal Journal of Educational Research*, 9(1), 60-66. <https://doi.org/10.13189/UJER.2021.090107>.
- Sleeter, C. 1992. “Restructuring schools for multicultural education”. *Journal of Teacher Education*, 43(2), 141-148. <https://doi.org/10.1177/0022487192043002007>.
- Sleeter, C. E., Grant, C. A. 2007. *Making choices for multicultural education: Five approaches to race, class, and gender*. Wiley.
- Stepin, V. S. 2003. “Culture”. *Russian Studies in Philosophy*, 41(4), 25-9. <https://doi.org/10.2753/RSP1061-196741049>.
- Sogunro, O. 2001. “Toward multiculturalism: Implications of multicultural education for schools”. *Multicultural Perspectives*, 3(3), 19-33. https://doi.org/10.1207/S15327892MCP0303_5.
- Sumiran, S., Waston, W., Zamroni, Z., Mahmudah, F. 2022. “The principal's role in improving the quality: A concepts framework to developing school culture”. *Frontiers in Education*, 7, 8544637. <https://doi.org/10.3389/feduc.2022.854463>.
- Suncaka, E. 2023. “Leadership and management of the multicultural education curriculum at senior high school”. *Scaffolding: Jurnal Pendidikan Islam dan Multikulturalisme*, 5(1), 192-205. <https://doi.org/10.37680/scaffolding.v5i1.2370>.
- Snyder, H. (2019). Literature review as a research methodology: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 104, 333-339. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.07.039>
- Şenol, H., Lesinger, F. Y. 2018. *The Relationship between Instructional Leadership Style, Trust and School Culture*, S. D. Goker (Ed.). In *Leadership*. IntechOpen. <https://doi.org/10.5772/INTECHOPEN.75950>.
- Tilovatova, X. 2024. “Strategies for Effective Intercultural Communication in Teaching”. *European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies*, 8(4), 39-41. <https://doi.org/10.55640/eijmrms-04-08-05>.

- Torraco, R. J. 2016. "Writing integrative literature reviews: Using the past and present to explore the future." *Human Resource Development Review*, 15(4), 404-428. <https://doi.org/10.1177/1534484316671606>
- Triandis, H. C. 2001. "Individualism-collectivism and personality". *Journal of Personality*, 69(6), 907-924. <https://doi.org/10.1111/1467-6494.696169>
- Verkuyten, M., Thijs, J. 2013. "Multicultural education and inter-ethnic attitudes". *European Psychologist*, 18(3), 179-190. <https://doi.org/10.1027/1016-9040/A000152>.
- Vertovec, S. 2007. "Super-diversity and its implications". *Ethnic and Racial Studies*, 30(6), 1024-1054. <https://doi.org/10.1080/01419870701599465>
- Walker-Dalhouse, D. 1992. "Fostering multi-cultural awareness: Books for young children". *Reading Horizons*, 33(1), 47-54.
- Yoon, J. 2018. "Peer relations and tensions in the school life of Finnish and Korean students: a cross-cultural perspective". *Pedagogy, Culture & Society*, 27(4), 537-554. <https://doi.org/10.1080/14681366.2018.1538161>.
- You-y, T. 2015. Multicultural education and school reform. *Comparative Education Review*.
- Zapata-Barrero, R. (2017). Interculturalism in the post-multicultural debate: a defence. *Comparative Migration Studies*, 5. <https://doi.org/10.1186/s40878-017-0057-z>.
- Zirkel, S. 2008. "The influence of multicultural educational practices on student outcomes and intergroup relations". *Teachers College Record: The Voice of Scholarship in Education*, 110(6), 1147- 1181. <https://doi.org/10.1177/016146810811000605>.